

Historie archeologického výzkumu, jeho poloha a metoda

Výzkum v areálu bývalé lesní školky a jejím okolí probíhal v průběhu 17 sezón mezi léty 1961–1990 pod vedením B. Dostála (Dostál 1993a, 31–53). Zkoumaná sídlištní aglomerace byla situována v severovýchodní části hradiska. Soustavný odkryv zde mohl být realizován až od roku 1974, poté co byla lesní školka zrušena a co byl v roce 1979 vymýcen les ve východní polovině hradiska. Počáteční sondáže a zjišťovací výzkum zde však proběhly již v roce 1961. Další větší odkryvy byly na uvolněné části školky realizovány v roce 1968/1969, bohužel však za poměrně nepříznivých klimatických, ale i společensko-politických podmínek. V závěrečných letech výzkumu (1988–1990) byly výkopy zastaveny na okraji nové lesní výsadby. Po zahájení systematických prací v poloze Lesní školka došlo z organizačních a finančních důvodů k přerušení pouze v letech 1977, 1980 a 1983.

Celá zkoumaná velkomoravská sídlištní aglomerace byla ohraničena na severní a východní straně valem, jehož řezy provedené v letech 1962, 1965, 1966 a 1975 zde prostorově navazovaly na odkryvy v Lesní školce. Žádný sídlištní objekt ani hrob velkomoravského stáří nezasahuje na rozdíl od časně slovanské zástavby pod původní opevnění, a val lze proto považovat za reálné ohraničení sídliště. Směrem jižním a západním nebyly okraje sídlištní aglomerace zkoumané v Lesní školce zjištěny a podle nejnovějších archeologických a geofyzikálních průzkumů lze předpokládat, že osídlení podobného charakteru pokrývalo podstatnou část velkomoravského Pohanska vymezenou valovým opevněním.

Celková prozkoumaná plocha v Lesní školce obnáší okolo 1,9 ha. Celý výzkum byl lokalizován v základním čtvercovém sektoru B (500x500 m), který byl vyměřen spolu s dalšími sektory na ploše hradiska v roce 1959 (Kalousek 1971, 7). Celý sektor, který byl rozdělen sítí čtverců 5x5 m, a obsahuje jich tedy celkem 100x100, je svými stranami orientován přesně podle světových stran. Tyto pětmetrové čtverce jsou číslovány 1 až 100, a to ve směru poledníkovém od severu k jihu a ve směru rovnoběžkovém od východu k západu. Každý čtverec takto získává svůj identifikátor složený z označení sektoru a lokálních koordinát (např. B82-93). Při výzkumu v Lesní školce bylo prozkoumáno 762 těchto čtverců.

Skrývka terénu se prováděla většinou nejdříve těžkou mechanizací, až dvacet centimetrů nad podložím ručně. Takto byla odstraněna 40 až 80 cm mocná tmavá povrchová humusovitá vrstva až k světle zbarvenému sterilnímu podloží. Výrazné kamenné a mazanícové destrukce či koncentrace nálezů v nadložních vrstvách byly, v případě že se je podařilo zachytit, preparovány a zdokumentovány. Jejich identifikaci ztěžovala jak skutečnost, že plocha uvnitř bývalé lesní školky, která zaujímala přibližně 2/3 celého výzkumu, byla

před výzkumem obdělávána a proorávána, tak i používání těžké mechanizace při výzkumu. Výplně zahloubených sídlištních objektů, hrobových jam a kůlových jamek byly po začistění podloží pečlivě vybírány a případné destrukce, substrukce či koncentrace nálezů uvnitř výkopů preparovány a dokumentovány.

Základní nálezovou jednotkou, která byla kresebně, písemně a fotograficky dokumentována, je jeden zahloubený objekt či jeden hrob. V rámci výzkumu v Lesní školce byly průběžně číslovány svými číselnými řadami. Pro účely počítačového zpracování je číselná řada hrobů odlišena písmenem H. Dva hroby, který byly prozkoumány v rámci sondážních prací v roce 1969 a byly číslovány mimo řadu, nesou označení OH – ojedinelý hrob (OH 12, OH 13). V některých případech vyplynulo v průběhu prací z terénní situace zjištění, že sídlištní objekt, původně považovaný za jeden celek, je nutno rozdělit na více samostatných částí. V takovém případě byl původní číselný identifikátor objektu doplněn písmenem (např. 111a, 111b, 111c, 111d). Kůlové jamky nebyly během výzkumu systematicky číslovány. Pro účely počítačového zpracování byly pro jejich identifikaci zavedeny dvě různé číselné řady. Zvláště jsou číslovány kůlové jamky zachycené na úrovni podloží, zvláště kůlové jamky uvnitř zahloubených objektů. Identifikátor povrchové kůlové jamky se skládá z písmene K, čísla kůlové jamky z průběžné řady vedené v rámci jedné sezóny a identifikátoru čtverce, z něhož kůlová jamky pochází (např. K26/B61-86). Kůlové jamky ze zahloubených objektů jsou číslovány průběžným číslem a číslem objektu, ke kterému patří (např. K135/125). Při výzkumu byly nahodile označeny některé (ne všechny) povrchové kůlové stavby identifikátorem z číselné řady zahloubených objektů (např. 102, 121, 260, 272). Tyto objekty nebyly zahrnuty do předloženého katalogu a budou zpracovány později, v rámci podrobné systematické analýzy povrchových stavebních struktur.

Při vybírání zahloubených sídlištních objektů byly pro kontrolu jejich výplně ponechány jeden nebo více navzájem kolmých kontrolních bloků. Zjištěné zvrstvení však nebylo při výzkumu většinou zhodnoceno a výplň objektů byla vybírána jako celek. Také při kresbě profilů nebylo zvrstvení systematicky dokumentováno podle současných standardů.

Pouze u části sídlištních objektů byla jejich výplň zcela nebo zčásti proplavována (Čáp 1983).

Výsledky archeologického výzkumu z prostoru Lesní školky byly částečně publikovány v předběžných a dílčích zprávách a v odborných studiích věnovaných jednotlivým aspektům sídlištního areálu či různým kategoriím nálezů (Dostál 1993a s lit.; dále např. Dostál 1983; 1988; 1993a; 1993b; 1993c; 1994; Dostál – Vignatiová 1991; 1993; Macháček 2001a; 2001b; Macháček – Pleterski 2000; Švecová 2000, Vignatiová 1996, 263 s lit.).

Nová etapa práce na komplexním vyhodnocení a publikování rozsáhlé sídlištní aglomerace v Lesní školce probíhá od roku 1995. Přitom jsou využívány nejmodernější technologie, mj. i geografické informační systémy nasažené v rámci projektu s pracovním označením POHAN (Kučera – Macháček 1997; 1998; 2000; 2001a; 2001b)